

ANAITASUNA

286. zenb.

1974.eko hazilaren 30ekoa

Pelota, 4 - 1. - Bilbao-5
Tel. 23 74 49 - Apart. 495

Erdararen eta euskararen arteko harremanen historia laburra duzu artikuluxka hau, sarrera eta guzti. Edo ipuina, nahiago baduzu.

«Zer da zuretzat Euskal Herria?» Hauxe izan zen, aurtengo Tolosako Euskal Kultur Hamabostaldian, **LUR ETA GIZON, Euskal Herria** liburua aurkeztera bildu zirenei ezarritako galdea. Nor bere aburua agertzen saiatu zen. Erantzun guztien artean, ordea, sustraiko galde bat sortu zen: Izanak ala izatekoak, historiak ala etorkizunak definitzen du Euskal Herria? Ez da akademikoa galde hau, Euskal Herria, beronek orain duenaren bidez definitzea zein nekeza den adierazten du eta.

Hala ere, oraino une eta egoera honetan Euskal Herria zer definitzen duen itauntzen badugu, euskara aipatu ohi dugu, haren bereizgarri nabarmenera bezala. Baina hizkuntzak ere historia bat izan du, egoera bat daduka, eta aurrerantzko joera bat agertzen du. Zein euskarak definitzen du, bada, Euskal Herria? **Izandako euskarak?** Euskara, Herri horren hiz-

kuntza berezia izan da noski, baina izandako Herri baten izandako euskara. **Oraino euskarak?** Milaka eta milaka gureganatzen diren udatarrei (eta beharbada langileei ere) galdetu nahi nieke, ea lurralde honetan euskal (euskaradun) Herririk somatu ote duten. **Geroko euskarak?** Geroa, ordea, geuk prestatzen dugu. Eta zein euskara eta zein Herri emanen diogu geroari?

Eman dezagun, euskara izan dela, orain ere ba dela, eta gero ere izanen dela Euskal Herriaren **nortasunaren eta bereizgarritasunaren** muina. Baina herritasuna ez da geldia; ez eta haren hizkuntza ere. Euskal Herria ezin daiteke defini, beronen «las esencias puras» direlako horik agertuz. Bizia da Herria eta honen hizkuntza: urratzen ari den bidearen dinamikaren banean esan behar da zer den herritasuna.

Euskal Herriari dagokionez, honen herritasuna ezin daiteke adieraz, inguruko Herriekin izan dituen eta izanen dituen ha-

azken horrialdera

rremanak agertu gabe. Ez Herririk eta ez hizkuntzarik ez da bizi hesparru^{*} hitxitan.^{*} Euskal Herriari doakionez, nabarmenagoa da oraindik, kanpotik ezarri zaion dinamika. Gizartezko,^{*} ekonomiazko eta demografiako gurutzapenak eta eraginak^{*} dira Euskal Herriaren herritasuna bideratzen dutenak; eta horien barnean eta batez ere kulturazko gurutzapenak eta eraginak. Kanpotikako kultur ezarpenak bakarrik markatu ote du euskararen bidea, hobeki esan, galbidea? Salbabide bila dabilta euskara eta beronek mamitu nahi duen Herria. Kanpotik etorriko ote zaie salbatzaile hori?

Honela balitz, alferrik genbiltzake, geure euskararen bidez geure herritasuna definitu nahian. Utz diezaiegun kanpotarrei, euskararen dinamika urra dezaten eta geure euskalduntasun berritua defini diezaguten.

ESPAINIARRAK ESPAINOLTZEN

Ba da ustemoduren bat hortik, gaztelania, euskaldunek erabiliriko latinetik sortua dela esaten duenik, eta euskaldunok espainolen gurasotzat hartzen gaituenik ere. Oraindik orain entzuna dugu Ministru baten ahotatik: «Lo vasco es la manera universal de entender lo español». Zer esan nahi duen ulertzen ez badut ere, hori hor dago. Ministruak esana! Eta ulertzeko gauza^{*} izan beharko genuke, gainera, euskaldunok! Baina geure «amatasunaz» ahantzita gabilta nonbait.

Besteren batek argiago esan omen zuen: «Ser vasco es ser dos veces español». Zertan ari gara, euskalduna zer den asmatu ezinik? Matematika hutsa da. Ba dakigu zer den espainol izatea. Dobra dezagun, eta horra hor euskaldun jatorra eta osoa.

Hori guztiori ulertu nahirik, honela adieraziko nuke nik: Euskaldunaren emankortasuna eta bihotz zabaltasuna handiak eta miresgarriak dira betidanik. Ez omen dago emankortasun handiagorik, norik bere bizia eta odola besterentzat ematea baino. Honela, bada, latin hondatuak eta bazterreko hizkuntzek itota zedukat^{en} Hispania odolberritzeko eta biziberritzeko, geure odola eta bizia eman genizkion euskaldunok. Gaztelaniaren arnasa^{*} berriaz, kateatuta zego^{en} Espainiari unibertsaltasun zabala^{ren} bideak ireki genizkion, hispanitatearen sustraiak jarritz.

Gaztelaniaren sortzaile, Espainiaren eratzaille eta espainol-tasunaren zabaltzaile garelarik, ba dugu zertaz harro izan. Gure poetak «historiarik gabeko Herria» gabela esaten badigu ere, Espainiaren historia handiaren eragileak izatea ez da meritu makala.

EUSKALDUNAK ERDALDUNTZEN

Baina operazio horretan erabat^{*} makalduta eta ia^{*} ia odolustuta gelditu zen Euskal Herria. Indarrrik gabe, ez zen bere euskalduntasunari (euskaraduntasunari) eusteko^{*} ere gauza. Eta «biologiaren» legez ama emankor izan zena, politikaren legez, berorren alabak irentsia izateko arriskutan gelditu zen. Ama mantendu behar zuke^{en} alabak, harek bizitzeko ere beharrezkoa zu^{en} lurraldettoa txikiagotu egin dio eta poliki poliki azpia jan.

Historiaren indarrez eta historiaren indarren indarrez, euskaldunok erdaldunduz joan gara, indar horiek gure axolagabekeriarekin bat egiteraino. Eta hau esateagatik inor haserretuko balitzait, axolagabekeria hori astindu nahi izan zu^{en} Axular handiaren GEROren sarrera irakurtzera bidaliko nuke.

Honela, bada, euskararen bidez Euskal Herria definitzeko, historian oinharria bilatzen genuenoi, historiak berak jan digu oinharri hori. Eta geure euskal jabetasuna galduta ezezik,^{*} geure euskalduntasuna definitzeko ere burua galduta gabilta.

ERDALDUNAK EUSKALDUNTZEN

Orduan, halabeharrez, euskaldun izateaz gabe, euskotar izateaz definitu nahi izan zen Euskal Herria. Euskotarrek osatzen zuten benetan Herria; besteak kanpotarrak ziren. Eta hauek, euskotarrak izan ezinean, euskara ikasiz gero, ba zuten nola-bait euskaldun behintzat bihurtzeko modurik.

Harritzekoa da, Euskal Herrian **euskaldun berriak** duen ga-

rrantzia eta izen ona. Izan ere, norik ez daki euskaldun berria zer den? Sarritan euskaldun berria euskotarren ametsa bezala agertzen da. Euskotarrentzat nahiz euskaldunentzat miresgarria da euskaldun berria; eta euskaldunak berak ere bereganako txikiespena^{*} nabaritzen^{*} du nolabait bere barnean, euskaldun berriaren aurrean. Baina euskotarrari, euskaraz ez dakien neurrian eta ikasten saiatzen ez den heinean^{*} gertatzen zaio harrigarri eta miresgarri euskaldun berria. Euskotarrak nahia-go luke, erdaldunak (kanpotarrak) beren buruak euskalduntzen saiatzea, bera eta beste euskotarrak saiatzea baino.

Euskaldun berriaganako mirespen eta handiespen^{*} horrekin batera, euskotarrok, geure euskal sustraiak segurtatuak ditugulakoan edo, alde batera utzi izan dugu euskara. «Agur», «egun on», «eskerrik asko» eta horrelako beste zerbait edozein unetan eta tokitan harro harro jaurtikitzeaz aski^{*} dugu, geure buruak euskalduntzat jotzeko.

Bitartean, beharbada, geure txakurrari ere euskaraz eginen diogu, eta geure hurrei euskaraz egiteko agindu ere bai, txakur eta haur, guztiak euskaldun **berri** bihurtu nahian edo. Baina geure artean berdín zaigu (nahiago dugu) erdaraz egin, euskotarrak baikara, eta ez baitugu euskararen premiarik, euskotar izateko. Txakurra eta haurra euskaraz egitera behartu gabe, baina bere haurrak ikastolara bidaltzen dituen kanpotar hori ez ote da euskaldunago, haurrak ikastolara joatera behartu bai, baina bere lagunak artean eta familian erdara parra parra egiten duen euskotar hori baino?

Kanpotarrak euskaldundu egin behar dira, euskotarrok erdaldun izaten segituko badugu ere. Horixe da askoren jokabidea.

EUSKOTARRAK EUSKALDUNTZEN

Bide honetatik abiatuta gabiltzalarik, erdaldunek aurrea hartu digute. Geure euskalduntasuna eta herritasuna finkatu eta definitu eta geure euskara geuk batu eta bideratu nahian gabilta, gero herritasun eta euskara hori kanpotarrei ezartzeko; baina oraintxe galdetzekoa dugu, ez ote diguten kanpotarrek gure euskalduntasuna zer **izanen den** argituko, geuk zer **den** argitu baino lehen.

Euskaldunok geure Herriaren eta euskararen galbidean goazela, kanpotarrak Euskal Herriaren salbabidea irekitzen ari zaizkigu. Ikastolak eta gau eskolak erdaldunetz eta kanpotarren hurrez gero eta beteagoak ditugu. Euskaldunok euskara erabiltzeko dugun axolagabekeriaren^{*} neurrian, erdaldunok eta kanpotarrek euskara ikasteko zaletasuna agertzen dute sarritan. Hortixek ez ote zaio etorriko salbabidea Euskal Herriari?

Euskaldun berria miresten^{*} genuen; euskaldun zaharrok gaitzetsiko^{*} gaituzte laster. Euskaldun zaharrok geure historiarekin geratuko gara, izandako Euskal Herriaren ametsetan; kanpotarrek beren etorkizunarekin iraunen dute, izanen den Euskal Herria sortzen eta eratzen. Erdaldunak eta kanpotarrak izanen dira, Euskal Herri zaharri odol eta arnasa berria emanen dizkietenak, eta Euskal Herri berria sortuko eta indartuko dutenak.

Zer da guretzat Euskal Herria? Zer da guretzat euskara batua? Beraiek esanen digute zer **izanen den** Euskal Herria eta zer **izanen den** euskara batua; eta beraiek euskaldunberrituko gaituzte euskaldun zaharrok eta euskotarrok. Beharbada, etorkizuneko euskaraz ez da buruhausterik izanen z eta s nola bereiz^{*} jakiteko, euskara irakatsiko diguten andaluziarrek ez baitute horrelako problemarik izanen, beraientzat berdina denez gero. Etorkizuneko euskaraz ez da h letraren gorrotorik eta burrukarik izanen, euskara irakatsiko diguten kanpotarrek onhartua baitute h-a ere.

Eta honela sortuko eta eratuko digute, guk definitu ezin dugun Euskal Herria.

Eskerrik asko, bada, kanpotarroi! Eskerrik asko espainiarroi! Eskerrik asko biharko euskaldunoi!

Paulo AGIRREBALTZATEGI